

*Marzena Guz**

 <https://orcid.org/0000-0003-4630-2584>

NAZWISKA POCHODZENIA NIEMIECKIEGO W DOKUMENTACH PARAFII RESZELSKIEJ Z XVI I XVII WIEKU. LITERA G

GERMAN NAMES IN THE DOCUMENTS OF THE RESZEL PARISH
FROM THE 16TH AND 17TH CENTURIES. THE LETTER G

Słowa kluczowe: nazwiska, etymologia nazwisk, warianty nazwisk, Warmia, Reszel, XVI i XVII wiek

Keywords: surnames, etymology of surnames, variants of surnames, Warmia, Reszel, 16th and 17th centuries

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie pochodzenia nazwisk genetycznie niemieckich i ich budowy oraz wskazanie, czy mają one swoje odmianki i co jest przyczyną ich występowania, a także czy badane nazwiska występowały na Warmii jeszcze w XVIII wieku. Większość (63%) to nazwiska jednomotywyjne, które pochodzą od nazw miejscowych, przezwisk, imion oraz nazw zawodu. Pozostałe nazwiska są wielomotywyjne. Jeśli chodzi o strukturę badanych antroponimów, to większość z nich jest niederywowana (63%). Pozostałe uległy derywacji paradygmatycznej lub sufiksalnej. Dwanaście nazwisk (około 44,5%) ma od dwóch do czterech odmianek. Ich występowanie uwarunkowane jest m.in. polonizacją onimów, błędnym zapisem lub cechami dialektów: dolnoniemieckiego, wschodnio-środkowo-niemieckiego bądź wysokopruskiego. Z 27 nazwisk do XVIII wieku na Warmii przetrwały tylko cztery (około 15%).

Abstract

This paper aims to analyse the origin of genetically German names and their structure, determine whether they have derivatives and the reason for their occurrence and investigate whether the names under study were still present in Warmia in the 18th century. The majority of the names (63%) are surnames with one motivation, derived from place names, nicknames, first names and names of

* Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Humanistyczny, Katedra Języka Niemieckiego, ul. K. Obiży 1, 10-725 Olsztyn, e-mail: marzena.guz@uwm.edu.pl

professions. The other surnames are names with multiple motivations. When it comes to the structure of the names under study, the majority of them are non-derived (63%). The others have undergone paradigmatic or suffixal derivation. Twelve surnames (44.5%) have 2–4 derivatives. Their occurrence is caused by factors including Polishisation, notation errors or the impact of dialects: Low German, Eastern-Middle German or High Prussian. Only 4 out of the 27 surnames (15%) survived to the 18th century in Warmia.

1. WPROWADZENIE

Miasto Reszel leży w województwie warmińsko-mazurskim, w powiecie kętrzyńskim. Jego początki datuje się na 1241 rok. Pierwotnie była to drewniana stаницa w puszczy, która stanowiła bazę wypadową Krzyżaków przeciw plemieniu Bartów. Pochodzenie nazwy miasta wiąże się z okolicą, na której występują rozlewiska i rzeka [Chłosta, 2002, s. 290].

Nazwiska warmińskie były już wielokrotnie przedmiotem monografii. Dotąd pojawiły się opracowania dotyczące nazwisk mieszkańców komornictwa¹ olsztyńskiego, Barczewa i okolic, komornictwa lidzbarskiego, komornictwa jeziorańskiego oraz nazwisk niemieckiego pochodzenia na Warmii po 1772 roku [por. Mossakowska, 1993; Wrońska, 2001; Naruszewicz-Duchlińska, 2007; Matusiak-Kempa, 2009; Guz, 2018]. Nazwiska mieszkańców komornictwa reszelskiego nie doczekały się jeszcze zwartej publikacji. Miana z parafii reszelskiej na litery A–F omawiałam już w dwóch publikacjach [Guz, 2021; w druku].

Materiał badawczy do niniejszego szkicu pochodzi z Księgi Chrzta z Reszla o numerze E 462 = Rössel, Taufregister: MAI 1579–1653, która znajduje się w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie.

Sobór trydencki na 24 sesji odbytej 11 listopada 1563 roku wydał nakaz prowadzenia w parafiach metryk chrztów i ślubów [Róžański, 2005, s. 133]. Kościelne rejestry metrykalne stanowią olbrzymią wartość dla różnych gałęzi wiedzy. Przedstawiają one względnie dokładny obraz stanu personalnego parafii w danym okresie [Florczak, 2005, s. 105]. W parafiach warmińskich księgi te wdrożono stosunkowo szybko. „Synod diecezjalny zwołany przez biskupa Stanisława Hozjusza w Lidzbarku Warmińskim w 1565 r. zalecał, aby proboszczowie posiadali w swoich kościołach księgi chrztów” [Hochleitner, 2001, s. 139–140].

Celem artykułu jest przedstawienie pochodzenia nazwisk genetycznie niemieckich i ich budowy oraz wskazanie, czy mają one swoje odmianki graficzne i co jest przyczyną ich występowania, a także czy badane nazwiska były notowane na Warmii jeszcze w XVIII wieku. Wzięto tu pod uwagę dokument dotyczący ludności

¹ W odniesieniu do ziemi nadany obszar z ludnością zobowiązaną do składania daniny [Chłosta, 2002, s. 179].

Warmii sporządzony przez Niemców po I rozbiorze Polski w 1772 roku, tabele podatkowe kapituły katedralnej [*Die Bevölkerung des Ermlands 1773. Die ältesten Prästationstabellen des Hochstifts. Band 3 – Register*, dalej BE].

Jeśli chodzi o występowanie odmianek nazwisk, to Aleksandra Cieślukowa [2008, s. 32] wymienia następujące przyczyny odrębności graficznej nazwisk:

- 1) nazwiska powstawały w czasie, kiedy nie obowiązywały reguły ortograficzne;
- 2) nazwiska wywodzą się głównie z języka mówionego;
- 3) nazwiska zapisywane były przez urzędników i księży różnych narodowości;
- 4) postać nazwiska uzależniona była od geografii i chronologii, ponadto od zwyczajów graficznych charakterystycznych dla danego okresu oraz zlokalizowania geograficznego gwary;
- 5) bywały przypadki, że graficę nazwiska ustalał nosiciel lub jego otoczenie, by nazwisko różniło się od wyrazu pospolitego;
- 6) wpływ na formę nazwiska miały też nazwiska obce, które czasem stanowiły wzór, a czasem były adaptowane przez zapisujących.

Kolejnym czynnikiem było przekręcenie nazwy miejscowej, która była podstawą nazwiska [Zoder, 1968, s. 132], lub jej archaiczny zapis, np. *Cölln* (dziś *Köln*, pol. *Kolonia*) [por. Hartig, 1996, s. 1259].

Nazwiska uszeregowano według alfabetu. Dla jasności przekazu wersalikami zapisano jeden z wielu lub jedyny wariant nazwiska.

2. CZĘŚĆ SŁOWNIKOWA

GALLEN: nazwisko derywowane paradygmatycznie formantem *-n* słabego dopełniacza od: 1) skróconej formy imienia Gallus, 2) przezwiska od śrwniem. *galle* ‘żółć, coś gorzkiego’; także przezwisko złego człowieka [Dud, s. 265]. Nazwisko występuje w jednej formie w badanej księdze:

- 1) *Gallen*: Gallen 1607 E 462 k.² 30 v.

Onim ten nie jest odnotowany w spisie nazwisk warmińskich z XVIII wieku.

GEBLERI: nazwisko derywowane paradygmatycznie łacińskim formantem dopełniacza *-i* [Dud, s. 346] od Gebler: forma słownikowa: Gabler: 1) derywat z sufiksem *-er* od Gabel: 1.1) nazwisko od miejsca pochodzenia od ts. nazwy miejscowości w Turyngii, na Śląsku, Pomorzu, w Czechach, 1.2) nazwisko od miejsca zamieszkania: ‘zamieszkały w pobliżu działki w kształcie widełek’ [Dud, s. 264]. W badanej księdze występuje jedna forma:

- 1) *Gebleri*: Gebleri 1609 E 462 k. 37 v., Gebleri 1609 E 462 k. 39 v.

² K. to skrót od słowa karta. W Księdze Chrzstów z Reszla numerowana jest co druga karta, jeśli chodzi o rewers numerowanej karty, używa się dalej w tekście skrótu v. – verso, np. k. 10 v. (odwrotna strona karty nr 10).

Derywowanego nazwiska brak w spisie nazwisk z Warmii, ale figuruje podstawa *Gebler* [BE, s. 56].

GEBLERUS: nazwisko derywowane łacińskim sufiksem *-us*³ od formy *Gebler*, jw. W badanym rękopisie występuje kilka odmianek tego nazwiska:

- 1) *Geblerus*: *Geblerus* 1607 k. 27, *Bartholomeus Geblerus* 1608 E 462 k. 33 v., *Geblerus* 1609 E 462 k. 39 v., *Geblerus* 1610 E 462 k. 44 v.;
- 2) *Göblerus*: *Göblerus* 1612 E 462 k. 50;
- 3) *Güblerus*: *Güblerus*: 1617 E 462 k. 67 v.

Warto podkreślić, że forma *Göblerus* pojawiła się w zapisie pięć lat po formie *Gebler*, kilka lat później zapisano zaś to miano jako *Güblerus*. Możliwe, że inny zapis wynikał z faktu dokonania go przez urzędników i księży różnych narodowości.

Żadna z odmianek nie została ujęta w spisie nazwisk z XVIII w.

GEIER: nazwisko o trzech motywacjach: 1) przezwisko chciwego człowieka od śrwniem. *gīr* 'sęp, ścierwnik', 2) nazwisko od nazwy domu⁴, 3) rzadko nazwisko od nazwy miejscowości Geyer w Saksonii [Dud, s. 269]. W badanym materiale występują dwie formy nazwiska:

- 1) *Geier*: *Geier* 1608 E 462 k. 36 v., *Geier* 1610 E 462 k. 44 v., *Geier* 1611 E 462 k. 47 v., *Geier* 1612 E 462 k. 49, *Geier* 1612 E 462 k. 49 v., *Geier* 1613 E 462 k. 51, *Geier* 1615 E 462 k. 59;
- 2) *Geyer*: *Geyer* 1604 E 462 k. 18.

Żadna z odmianek nie została ujęta w spisie nazwisk z XVIII w.

GENAU: nazwisko od przezwiska oszczędnej osoby – *genau* 'oszczędny' [Gottschald, 1954, s. 285]. W badanej księdze występuje jedna forma:

- 1) *Genau*: *Michael Genau* 1603 E 462 k. 16.

Onim ten nie jest odnotowany w spisie nazwisk warmińskich z XVIII wieku.

GENTZII: nazwisko derywowane paradygmatycznie łacińskim formantem dopełniacza *-i* [Dud, s. 346] od nazwy osobowej *Gen(t)z*: nazwisko dwumotywacyjne:

- 1) derywat z sufiksem *-z* od imienia *Gendrich*, słowiańskiej formy imienia *Heinrich*, 2) słowiański derywat (jw.) od imienia *Johannes* [Dud, s. 272]. Sufiksy *-z* lub *-tz* używane były często do tworzenia spieszczonych form imion, ale mogły też być wariantem graficznym formantu mocnego dopełniacza *-s* [Dud, s. 737]. W badanej księdze występują dwie formy nazwiska:

³ W epoce humanizmu panował zwyczaj, że uczeni tłumaczyli swe nazwiska na język łaciński albo przynajmniej opatrywali je łacińską końcówką *-us* lub *-ius* [Schwarz, 1973, s. 36].

⁴ W miastach nazwiska często powstawały od nazw domów. Domy chłopskie na wsiach nie miały nazw, ale domy miejskie były w niektórych rejonach Niemiec już od XIII wieku oznaczane malowidłami, od których powstawały ich nazwy. Miasto średniowieczne nie znało bowiem jeszcze numeracji posesji. Większość mieszkańców miasta nie umiałaby tych numerów odczytać, podobnie jak innych napisów, stąd brały się takie nazwy domów jak np. *Dom Pod Różą*, *Pod Kwiatem*, *Pod Lwem*, *Pod Barankiem* itp. [Götze, 1918, s. 22–23]. W przypadku nazwy *Geier* chodzi o *Dom pod Sępem*.

- 1) *Gentzii*: Gentzii 1600 k. 10;
- 2) *Gentsy*: Gentsy 1607 E 462 k. 28.

Jeśli chodzi o formę *Gentsy*, to *-y* jest wariantem graficznym *-i* [Dud, s. 737]. Żadnej z odmianek nie notuje spis nazwisk z Warmii z XVIII wieku.

GERSCH: nazwisko dwumotywacyjne: 1) przezwisko od średniem. *gers* 'duża pietruszka', 2) nazwisko od skróconej formy imienia świętego Gregoriusa [Dud, s. 275]. Nazwisko ma kilka odmianek:

- 1) *Gersch*: Fabianus Gersch 1600 E 462 k. 10, Gersch 1607 k. 31 v.;
- 2) *Giers*: Giers 1603 k. 13;
- 3) *Gierß*: Gierß 1604 E 462 k. 17 v.;
- 4) *Jersch*: Jersch 1607 E 462 k. 27.

W wariantach *Giers* i *Gierß* mamy do czynienia z palatalizacją spółgłoski *g* w ramach polonizacji. Ponadto występuje tu wymiana *s* → *ß*. Znak *ß* pojawił się w XIV wieku jako ligatura dwóch liter. Pierwotnie reprezentował on przede wszystkim bezdźwięczny, przedniojęzykowo-zębony spirant powstały z germańskiego *t* w wyniku przesuwki, który później zbiegł się z germańskim *s*. W wyniku tego pisownię *ß* stosowano także zamiast innych głosek *s*, zwłaszcza bezdźwięcznych. Dopiero od XVI wieku zaczęto czynić starania, aby uregulować zasady pisowni *ss* i *ß* [Kunze, Nübling, 2011, s. 509]. Wymiana *g* → *j*, jak w formach nazwisk *Gersch* → *Jersch*, jest cechą dialektu dolnoniemieckiego [por. Lica, 2009, s. 87].

W XVIII wieku nie występował żaden z wyżej wymienionych wariantów, ale odnotowano derywat formy *Gersch* – spolonizowane nazwisko *Gerschewsky* [BE, s. 58].

GERTNER: spolonizowane nazwisko od niem. *Gärtner*: nazwisko odzawodowe osoby, która uprawiała i sprzedawała owoce i warzywa [Dud, s. 266]. Nazwisko ma dwa warianty:

- 1) *Gertner*: Lucia Urbani Gertner ex Soweiden 1579 E 462 k. 2 v., Matthaenus Gertner 1580 E 462 k. 5, Gertner 1608 E 462 k. 33, Gertner 1609 E 462 k. 38;
- 2) *Girtner*: Girtner 1608 E 462 k. 33.

Forma *Gertner* powstała na drodze wymiany samogłoski *ä* → *e*. Samogłoski niemieckie z przegłosem (tzw. umlautem) zastępowane są przez dźwięk słuchowo najbliższy [Karszniewicz, 1995, s. 224]. Z kolei wymiana *e* → *i* w wariantach *Gertner* i *Girtner* jest jedną z cech fonetycznych grupy dialektalnej wschodnio-środkowo-niemieckiej (zamiana średniem. *ē* do średniem. *ī*) [por. Czopek-Kopciuch, 1995, s. 32; Lica, 2009, s. 36].

Obie formy *Gertner* i *Girtner* nie są obecne w spisie nazwisk z XVIII wieku.

GLEIN: może z ucięciem wygłosu od miejsca pochodzenia od nazwy miejscowej *Gleina*⁵ [Höpker, 1928, s. 232]. W badanym materiale występuje tylko jedna forma:

⁵ Höpker [1928, s. 232] notuje sześć nazw miejscowych *Gleina* na terenie Saksonii i Turynii.

- 1) *Glein*: Glein 1609 k. 41.

Nazwiska nie notuje spis Warmiaków z XVIII wieku.

GLOCK: nazwisko dwumotywacyjne: 1) od nazwy domu 'dzwon', 2) od nazwy zawodu *Glockner*, *Glöckner* 'dzwonnik' [Dud, s. 279]. Nazwisko ma jeden wariant w badanej księdze, ale występuje w niej około 20 razy w latach 1579–1618, np.:

- 1) *Glock*: Gertrudis uxor Ambrosii Glock 1579 E 462 k. 3 v., Gertrudis Ambrosii Glock 1580 E 462 k. 6 v., Zophia Artmani Glock famula 1604 E 462 k. 16 v., Artman Glock [...] 1604 E 462 k. 17, Glock 1606 E 462 k. 26.

Nazwiska nie notuje spis Warmiaków z XVIII wieku.

GLOCKSTEIN: nazwisko od miejsca pochodzenia, od nazwy miejscowej w Prusach Wschodnich [Höpker, 1928, s. 233]. Nazwisko ma jeden wariant w badanej księdze:

- 1) *Glockstein*: Glockstein 1609 k. 41.

Spis mieszkańców Warmii z XVIII wieku nie notuje tego antroponimu.

GLOCKSTEINER: nazwisko derywowane sufiksem słowotwórczym *-er* od *Glockstein* (jw.). W księdze z Reszla występuje tylko jedna odmianka:

- 1) *Glocksteiner*: Glocksteiner 1607 k. 28, Glocksteiner 1610 E 462 k. 44 v., Glocksteiner 1613 E 462 k. 52 v., Glocksteiner 1615 E 462 k. 61, Glocksteiner 1616 E 462 k. 64 v.

Brak tego onimu w spisie nazwisk z Warmii z XVIII wieku.

GOBLERUS: derywat z łacińskim sufiksem *-us*, być może od formy skróconej lub spieszczonej imienia z częstką *God-*, *Got-* [Gottschald, 1954, s. 295]. Nazwisko występuje w dwóch wariantach:

- 1) *Goblerus*: Goblerus 1608 E 462 k. 36 v., Goblerus 1616 E 462 k. 63 v.;
- 2) *Göblerus*: Göblerus 1614 E 462 k. 57, Göblerus 1615 E 462 k. 59.

Dwa warianty nazwiska wynikają albo z polonizacji, albo z cechy dialektu wysokopruskiego, czyli unikania przegłosu [Czopek-Kopciuch, 1995, s. 32].

W spisie z XVIII wieku brak zlatynizowanego nazwiska, występuje tylko jego podstawa słowotwórcza *Gobler* [BE, s. 59].

GOLAU: nazwisko od miejsca pochodzenia. Miejscowość Golau w 1939 roku należała do Rzeszy Niemieckiej i znajdowała się w okręgu administracyjnym Briesen (Prusy Zachodnie), obecnie Wąbrzeźno w województwie kujawsko-pomorskim. Dziś miejscowość Golau nazywa się Konstancjewo [Dawne tereny wschodnie, b.d.]. Nazwisko ma kilka odmianek:

- 1) *Golau*: Alexander Golau 1600 E 462 k. 8;
- 2) *Gollau*: Michael Gollau, Anna uxor eius, Laurentius 1600 E 462 k. 9;
- 3) *Golaw*: Prisca, filia Valentini Golaw coloni 1580 E 462 k. 6 v.;
- 4) *Gollaw*: Michael Gollaw 1604 E 462 k. 17.

Antroponim *Gollau* może pochodzić od nazwy miejscowości Gollau w Prusach Wschodnich lub w okolicach Hanoweru [Höpker, 1928, s. 240]. W dokumencie

z Reszla wystąpiło aż 14 razy w latach 1600–1618. Forma *Golaw* widnieje trzy razy w badanym materiale w latach 1580–1605, a forma *Gollaw* tylko raz.

Brak wszystkich odmianek w spisie z XVIII wieku.

GOLLAUEN: nazwisko derywowane od *Golau* (jw.) formantem paradygmatycznym niemieckiego dopełniacza deklinacji słabej *-en* [Bach, 1952, s. 165]. Nazwisko ma tylko jedną formę:

- 1) *Gollauen*: Gollauen 1616 E 462 k. 65.

W latach 1616–1618 wystąpiło trzykrotnie w badanej księdze.

Brak tego antroponimu w spisie z XVIII wieku.

GOLDAU: nazwisko od miejsca pochodzenia, od nazwy miejscowości Goldau w Bawarii, dawnych Prusach Zachodnich i Wschodnich [Dud, s. 281]. Odmianki:

- 1) *Goldau*: Goldau 1608 E 462 k. 32 v., Goldau 1608 E 462 k. 35 (2x);
- 2) *Golldaw*: Golldaw 1606 K. 24.

Tylko odmianka *Goldau* obecna jest w rejestrze z XVIII wieku [BE, s. 59].

GOLDAUEN: nazwisko derywowane od *Goldau* (jw.) formantem paradygmatycznym niemieckiego dopełniacza deklinacji słabej *-en*, zob. *Gollauen*. Tylko jedna forma:

- 1) *Goldauen*: Goldauen 1607 E 462 k. 31 v., Goldauen 1609 E 462 k. 37 v. (2x).

Nieobecne w spisie z XVIII wieku.

GOLTSCHMIDT: forma słownikowa: *Goldschmidt*: nazwisko odzawodowe od *śrwniem. goltsmit* ‘złotnik’ [Dud, s. 282]. W księdze z Reszla występuje tylko jedna forma:

- 1) *Goltschmidt*: Goltschmidt 1616 E 462 k. 65 v.

Brak tego miana w XVIII wieku.

GÖPPELL: forma słownikowa: *Göpel*: 1) nazwisko derywowane sufiksem *-l* od dawnego niemieckiego imienia Godebert lub Godebald, 2) rzadziej przezwisko odzawodowe ‘kierat’ [Dud, s. 283]. W badanym materiale występują dwie odmianki:

- 1) *Goppell*: Goppell 1613 E 462 k. 52, Goppel 1613 E 462 k. 55, Goppel 1617 E 462 k. 67;
- 2) *Göppell*: Göppell 1609 E 462 k. 41 v., Goppel 1612 E 462 k. 48 v., Göppell 1613 E 462 k. 51 (2x), Goppel 1614 E 462 k. 55, Göppell 1614 E 462 k. 57 (2x), Goppel 1616 E 462 k. 63 v., Goppel 1617 E 462 k. 67 v. (2x), Göppell 1617 E 462 k. 68, Göppell 1618 E 462 k. 70 v.

Forma *Goppell* jest spolonizowana (wymiana *ö* na *o*) lub wynika z cechy dialektu wysokopruskiego, czyli unikania przegłosu [Czopek-Kopciuch, 1995, s. 32].

Brak obydwu odmianek w XVIII wieku.

GORSCH: forma słownikowa: *Görsch*: nazwisko od miejsca pochodzenia, od nazwy miejscowej Großgörschen (Saksonia Anhalt), Görschen (Saksonia Anhalt, Prusy Wschodnie) [Dud, s. 284]. W księdze z Reszla obecna tylko jedna forma:

- 1) *Gorsch*: Fabianus Gorsch 1600 E 462 k. 10.

Nazwisko obecne w spisie nazwisk z Warmii [BE, s. 60].

GOß: nazwisko od skróconego imienia Gôßo [Brechenmacher, 1957–1960, s. 578]. W badanym materiale występują dwie odmianki:

- 1) *Goß*: N. Pauli Goß uxor 1604 E 462 k. 16 v.;
 2) *Goss*: Goss 1604 E 462 k. 19 v., Goss 1605 E 462 k. 20 v., Goss 1605 E 462 k. 21v.

Obydwe odmianki są obecne w spisie nazwisk z Warmii [BE, s. 60].

GRELER: nazwisko derywowane sufiksem *-er* od przezwiska gniewnego człowieka, od śrwniem. *grëllen* ‘krzyczeć głośno z gniewu’ [Dud, s. 289]. W materiale z Reszla wystąpiła tylko jedna forma:

- 1) *Greler*: Adrianus Greler pellio 1579 E 462 k. 2 v., Simon Greler Anna uxor, Catharina 1600 E 462 k. 9, Johannes Bernardi hortulanus Simonis Greleri 1603 E 462 k. 13, Greler 1605 E 462 k. 23, Greler 1607 E 462 k. 31 v.

Brak tego antroponimu w XVIII wieku.

GRIM: forma słownikowa: Grimm: 1) przezwisko od śrwniem. *grim(m)e* ‘straszny, nieprzyjazny, dziki’ [Dud, s. 291; Brechenmacher, 1957–1960, s. 594], 2) nazwisko od miejsca pochodzenia, od nazwy miejscowej Grimm, Grimma, Grimme, Grimmem [Dud, s. 291], 3) od formy skróconej imion zawierających człon *grīm* [Dud, s. 291; Brechenmacher, 1957–1960, s. 594].

W badanym materiale występuje tylko jedna forma:

- 1) *Grim*: Mathaeus Grim Margareta uxor, Eufemia 1600 E 462 k. 9 v.

Nazwisko mogło ulec polonizacji polegającej na zastąpieniu podwójnego *mm* pojedynczą literą *m*. Podwojone spółgłoski, relewantne w języku niemieckim, nie znajdują zastosowania w języku polskim i dlatego są często usuwane [Lica, 2009, s. 249].

W XVIII wieku brak formy *Grim*, ale jest *Grimm* [BE, s. 62].

GRÜHN: forma słownikowa: Grün: 1) przezwisko w odniesieniu do koloru ubrania, charakteru ‘świeży, pogodny’ lub wieku ‘niedoświadczony’, od śrwniem. *grüene* ‘zielony’, 2) nazwisko od miejsca pochodzenia, od nazwy miejscowej Grün, Grüna, Grüne, Grunau, 3) nazwisko od miejsca zamieszkania, od śrwniem. *grüene* ‘zielone pole, zielony las’, także ‘karczowisko, polana’ [Dud, s. 294]. W księdze z Reszla odnotowano jedną formę:

- 1) *Grühn*: Grühn 1604 E 462 k. 19 v.

Brak nazwiska w XVIII wieku, ale występują jego odmianki: *Gruhn*, *Grün* [BE, s. 63].

GRUNEICH: forma słownikowa: Grüneiche: nazwa trzech miejscowości na Dolnym Śląsku oraz w Brandenburgii [Höpker, 1928, s. 271]. W księdze reszelskiej wystąpiły trzy zapisy nazwiska:

- 1) *Gruneich*: Prisca uxor Petri Gruneich scabini 1580 E 462 k. 6;
 2) *Grünech*: Grünech 1605 E 462 k. 21;

3) *Grüneich*: Georg Grüneich 1600 k. 9 v.

Forma *Gruneich* wynika albo z polonizacji nazwiska, albo z cechy dialektu wysokopruskiego, czyli unikania przegłosu [Czopek-Kopciuch, 1995, s. 32]. *Grüneich* jest zapewne błędnym zapisem.

Wyżej wymienionych odmianek brak w XVIII wieku na Warmii.

GRUNWALDT: nazwisko od miejsca pochodzenia, od nazwy miejscowej Grünwald, Grünwalde, Grunwald, Grünewald, Grünewalde [Dud, s. 295]. Onim ten ma trzy odmianki w materiale z Reszla:

- 1) *Grunwaldt*: Joannes Grunwaldt hortulanus et Prisca uxor, Georgius 1580 E 462 k. 5, Simon Figulus [...] Grunwaldt Anna uxor, Helena 1603 E 462 k. 13, Jacob Grunwaldt 1604 E 462 k. 16 v.;
- 2) *Grunwaldtt*: Grunwaldtt 1604 E 462 k. 19 v.;
- 3) *Grünenwaltt*: Grünenwaltt 1606 E 462 k. 23 v.

Digraf *dt* w nazwie osobowej *Grunwaldt* wskazuje na wygłosowe usiłnienie [Lica, 2009, s. 41]. Podwojone *t* w wygłosie form *Grunwaldtt*, *Grünenwaltt* występuje bez uzasadnienia [por. Zoder, 1968, s. 132]. Brak umlautu w dwóch formach może być oznaką dialektu wysokopruskiego [Czopek-Kopciuch, 1995, s. 32] lub wynikiem ich polonizacji.

Forma *Grunwaldt* jest obecna w spisie z XVIII wieku [BE, s. 63], natomiast dwóch pozostałych nie odnotowano.

GRUUß: forma słownikowa: Gruß: przezwisko od świniem. *grūz* 'ziarno zboża lub ziarnko piasku' [Dud, s. 295]. W reszelskim materiale odnotowano formę:

- 1) *Gruuß*: Bartholomeaus Gruuß Anna mater, Bartholomeaus 1603 E 462 k. 14. Nazwiska brak w spisie z XVIII wieku.

3. WNIOSKI

W opracowaniu omówiono 27 nazwisk. Większość (63%) to nazwiska jednomotywyjne, które pochodzą od nazw miejscowych (10 nazwisk), przezwisk (3), imion (2) oraz nazw zawodu (2). Pozostałe nazwiska są wielomotywyjne (osiem dwumotywyjnych i dwa o trzech motywacjach). Jeśli chodzi o strukturę wyżej wymienionych antroponimów, to większość z nich jest niederywowana (63%). Pozostałe uległy derywacji paradygmatycznej (za pomocą formantów *-en*, *-i*), ponadto derywacji sufiksальной za pomocą sufiksów *-er*, *-l* i *-us*. Dwanaście nazwisk (około 44,5%) ma od dwóch do czterech odmianek. Ich występowanie uwarunkowane jest m.in. polonizacją onimów, błędnym zapisem lub cechami dialektów: dolnoniemieckiego, wschodnio-środkowo-niemieckiego bądź wysokopruskiego. Z 27 nazwisk do XVIII wieku na Warmii przetrwały tylko cztery (około 15%): *Goldau*, *Gorsch*, *Goß/Goss* oraz *Grunwaldt*.

ROZWIĄZANIE SKRÓTÓW

Skróty konwencjonalne

- k. – karta
niem. – niemiecki
śrdniem. – średnio-dolno-niemiecki
śrwniem. – średnio-wysoko-niemiecki
ts. – ten sam
v. – *verso*

ŹRÓDŁA

- BE – HELING Reinhold, POSCHMANN Brigitte, 1997, *Die Bevölkerung des Ermlands 1773. Die ältesten Prästationstabellen des Hochstifts. Band 3 – Register*, „Zeitschrift für die Geschichte und Alterstumkunde Ermlands”, vol. 13/3, s. 35–138.
Dud – KOHLHEIM Rosa, KOHLHEIM Volker, red., 2005, *Duden. Familiennamen. Herkunft und Bedeutung*, Dudenverlag, Mannheim–Leipzig–Wien–Zürich.

BIBLIOGRAFIA

- BACH Adolf, 1952, *Deutsche Namenkunde. Band I, 1 und 2: Die deutschen Personennamen*, Carl Winter, Heidelberg.
BRECHENMACHER Josef Karlmann, 1957–1960, *Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Familiennamen. A–J*, C.A. Starke Verlag, Limburg a.d. Lahn.
CHŁOSTA Jan, 2002, *Słownik Warmii (historyczno-geograficzny)*, Wydawnictwo Littera, Olsztyn.
CIEŚLIKOWA Aleksandra, 2008, *Grafia i fonetyka w nazwiskach Polaków*, w: J. Trempała i in., red., *Studia linguistica in honorem Edvardi Breza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz, s. 30–36.
CZOPEK-KOPCIUCH Barbara, 1995, *Adaptacje niemieckich nazw miejscowych w języku polskim*, Polska Akademia Nauk, Instytut Języka Polskiego, Kraków.
Dawne tereny wschodnie, b.d., *Golau*, <http://ehemalige-ostgebiete.de/pl/place/68556-golau/1939> (dostęp: 20.02.2022).
FLORCZAK Teresa Matea, 2005, *Księgi metrykalne jako źródło historyczne na przykładzie parafii skalmierzyckiej*, „Archiwariusz”, t. I, s. 105–131.
GOTTSCHALD Max, 1954, *Deutsche Namenkunde. Unsere Familiennamen nach ihrer Entstehung und Bedeutung*, de Gruyter, Berlin.

- GÖTZE Alfred, 1918, *Familiennamen im badischen Oberland*, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, Heidelberg.
- GUZ Marzena, 2018, *Nazwiska niemieckie na Warmii u schyłku XVIII wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- GUZ Marzena, 2021, *Nazwiska niemieckie z Reszla z XVI i XVII wieku na litery A i B*, „Forum Filologiczne Ateneum”, t. 1(9), s. 71–84.
- GUZ Marzena, w druku, *Nazwiska niemieckie na literę F w księdze chrztów z Reszla z lat 1579–1653*.
- GUZ Marzena, w druku, *Nazwiska niemieckie z Reszla z XVI i XVII wieku na litery C–E*.
- HARTIG Joachim, 1996, *Morphologie und Wortbildung der Familiennamen: Germanisch*, w: E. Eichler i in., red., *Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik*, de Gruyter, Berlin–New York, s. 1259–1262.
- HOCHLEITNER Janusz, 2001, *Warmińskie nowożytnie księgi chrztów jako źródło historyczne*, „Echa Przeszłości”, t. II, s. 139–152.
- HÖPKER H., 1928, *Henius Grosses Orts- und Verkehrs-Lexikon für das Deutsche Reich*, Neufeld & Henius Verlag, Berlin.
- KARSZNIOWICZ Alicja, 1995, *Klasyfikacja i adaptacja zapożyczeń niemieckich w języku polskim*, „Orbis Linguarum”, t. 2, s. 223–232.
- KUNZE Konrad, NÜBLING Damaris, red., 2011, *Deutscher Familiennamenatlas. Tom 2: Graphematik/Phonologie der Familiennamen II : Konsonantismus*, de Gruyter, Berlin–New York.
- LICA Zenon, 2009, *Sposoby adaptacji nazwisk pomorskich genetycznie niemieckich w polszczyźnie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- MATUSIAK-KEMPA Iza, 2009, *Nazwiska mieszkańców komornictwa jeziorańskiego (XVI–XVIII w.)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn.
- MOSSAKOWSKA Barbara, 1993, *Nazwiska mieszkańców komornictwa olsztyńskiego*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk.
- NARUSZEWICZ-DUCHLIŃSKA Alina, 2007, *Nazwiska mieszkańców komornictwa lidzbarskiego (1500–1772 r.)*, Zakład Poligraficzny Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn.
- RÓŻAŃSKI Mieczysław, 2005, *Akta metrykalne w prawodawstwie polskim*, „Archiwariusz”, t. I, s. 133–142.
- SCHWARZ Ernst, 1973, *Sudetendeutsche Familiennamen des 15. und 16. Jahrhunderts*, Verlag Robert Lerche, Vormal's Calve'sche Universitätsbuchhandlung, München–Prag.
- WRÓŃSKA Agnieszka, 2001, *Nazwiska mieszkańców Barczewa i okolic w XVII wieku*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dra hab. E. Brezy w Zakładzie

Historii Języka Polskiego, Dialektologii i Onomastyki, Wydział Filologiczno-Historyczny, Uniwersytet Gdański, Gdańsk.

ZODER Rudolf, 1968, *Familiennamen in Ostfalen*, t. I–II, Georg Olms Verlagsbuchhandlung, Hildesheim.